

บทความวิจัย

การศึกษาแบบบูรณาการ กรณีศึกษา การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา แบบบูรณาการด้านกิจกรรม

ประสพสุข มะแก้ว*, อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต**

*นักศึกษานิเทศศาสตร์ สาขาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

** รองศาสตราจารย์ คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ ศึกษารูปแบบจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการด้านกิจกรรม ศึกษาปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการด้านกิจกรรม และเสนอแนะให้เกิดแนวคิดและวิธีการพัฒนารูปแบบในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการด้านกิจกรรม โดยการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ปฐมภูมิและทฤษฎีมีรวมทั้งข้อมูลจากการลงภาคสนาม และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จากการศึกษาเบื้องต้น ผลการวิจัยที่ได้รับดังต่อไปนี้ 1.)พบว่ามีการรับรู้อย่างเข้าใจและทราบถึงประวัติความเป็นมาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการในรูปแบบของอัลอิสลาม 2) พบว่าการกำหนดนโยบายและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการของสถานศึกษาส่วนมากจะจัดอยู่ในรูปแบบการบูรณาการด้านการจัดกิจกรรม 3) พบว่าปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการนั้นมาจากความไม่พร้อมทางด้านบุคลากรของสถานศึกษาในการที่จะนำเอาวิชาทางภาคสามัญและวิชาทางภาคศาสนาบูรณาการอยู่ในเรื่องเดียวกัน ฉะนั้นสถานศึกษาจึงนำเอาแนวทางการบูรณาการด้านกิจกรรมมาพัฒนาเป็นรูปแบบกิจกรรมบูรณาการของสถานศึกษาแทน

คำสำคัญ : การจัดการเรียนการสอน, อิสลามศึกษา, บูรณาการ, กิจกรรม, รูปแบบการศึกษา

Article Research

Integrated education, The integrated management of Islamic education activities

Prasopsuk Makaew, Ibrohem Narongraksakhet***

**Doctor candidate, Islamic Studies, Faculty of Islamic Sciences*

***Assoc. Prof. Islamic Studies, Faculty of Islamic Sciences*

Abstract

The objectives of this research on integrated Islamic education were to examine the history of integrated Islamic education, to explore integrated Islamic education policies, to investigate problems and obstacles in integrated Islamic education and to suggest the concept and developing method on integrated Islamic education. This study was considered both a documentary and a field research. Data were collected via primary data, secondary data as well as field data and followed by data analysis. Based on the preliminary study, the expected results of the research were as follows: 1) The schools understood the history of integrated Islamic education. 2) The schools comprehended integrated Islamic education policies of the Islamic 3) The schools were aware of problems and obstacles in integrated Islamic education and could be used as guideline on the improvement and development of integrated education. 4) The schools got the concept and developing method on integrated Islamic education.

Keywords : Teaching and learning, Islam education, integration, activities, educational model

บทนำ

การศึกษาในอิสลามนั้นเป็นฐานคิดที่สำคัญให้แก่การศึกษาและการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมวิชาความรู้ทางศาสนาและวิชาความรู้ทั่วไปที่จะนำพามนุษย์ไปสู่การพัฒนาตนเองให้มีความประพฤติที่ดี ที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนของอิสลาม

ปัจจุบันในประเทศไทยการจัดการศึกษาการจัดการดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบบูรณาการยังประสบปัญหาในหลายๆ ด้าน ทั้งในด้านความเข้าใจของวิชาที่เรียน การขาดประสิทธิภาพทั้งในส่วนของผู้สอนและในการบริหารจัดการที่ต้องอาศัยการบริหารงานที่มีคุณภาพมากกว่าโรงเรียนทั่วไปที่ไม่ได้เปิดทำการสอนสองหลักสูตรทั้งนี้เพื่อผู้เรียนจะได้รับประโยชน์อันสูงสุด จำเป็นต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ และหาแนวทางเพื่อที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการให้มีระเบียบแบบแผนและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุผลและปัญหาดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและเห็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ ที่จะศึกษาหาข้อมูลอย่างเป็นระบบระเบียบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การเรียนการสอนแบบบูรณาการ
 - 1.1 ความหมายของการเรียนการสอนแบบบูรณาการ
 - 1.2 หลักการและวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ
2. แนวคิดการบูรณาการในประวัติศาสตร์อิสลาม

การเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การเรียนการสอนแบบบูรณาการเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาสาระที่เพิ่มมากขึ้น เป็นภาระของครูผู้สอนที่ต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ครบทุกเนื้อหาสาระทุกกิจกรรม ซึ่งต้องใช้เวลาในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมมาก การนำเอาเนื้อหาของแต่ละวิชาที่มีความใกล้เคียงกันมาจัดกลุ่มเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนได้รับความรู้หลายด้าน ดังนั้นจึงมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงความเป็นมาของการสอนแบบบูรณาการไว้ดังนี้

อรรถยา สุชาลีโนบล (2545, หน้า 21-22) กล่าวว่าไว้ว่าการสอนแบบบูรณาการ (Integration Instruction) เกิดจากแนวคิดของจอห์น ล็อก (John Locke) ซึ่งเป็นนักปราชญ์ของชาวอังกฤษผู้มีความคิดว่าเด็กไม่มีกำลังที่จะเรียนรู้ได้หมด ฉะนั้นเด็กจึงต้องสนใจเฉพาะสิ่งที่จำเป็นที่สุดและเขาจะใช้บ่อยที่สุดในชีวิต ต่อมาจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักปราชญ์ชาวสหรัฐอเมริกาที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้การศึกษาในเรื่องนี้ การให้การศึกษาแก่เด็กนั้นควรจะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์เพื่อการอยู่รอดของชีวิตตน กิจกรรมใหญ่ๆ คือการแสวงหาปัจจัยแห่งการดำเนินชีวิต อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมขั้น

พื้นฐานของมนุษย์ ย่อมจะทำให้เด็กต้องการเรียนรู้เอง เห็นเอง รู้จักเอง ฉะนั้นเด็กย่อมจะเกิดความสนใจขึ้นเอง โดยธรรมชาติ จากแนวความคิดต่าง ๆ นี้ได้มีอิทธิพลและพัฒนาเป็นหลักการบูรณาการซึ่งมีการวิวัฒนาการดังนี้

ปี พ.ศ. 2473 ได้มีการจัดทำการศึกษาเรื่องบูรณาการในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นระยะเวลา 8 ปี และได้เรียกการทดลองนี้ว่า “ ผลการทดลอง 8 ปี ” (The 8 Year Study)

ปี พ.ศ. 2483 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการนำผลการนำผลการทดลองมาใช้กันอย่างแพร่หลายในโรงเรียนทั่วไป และเรียกการศึกษายุคนี้ว่า “ การศึกษาแผนใหม่ ” (Progressive Education)

ปี พ.ศ. 2496 ประเทศไทยที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตรได้มีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และได้ทดลองใช้เห็นว่าได้ผลดี กระทรวงศึกษาจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรเพื่อจะได้นำความรู้และหลักการบูรณาการไว้ในหลักสูตรอย่างสมบูรณ์

สรุปได้ว่า การสอนแบบบูรณาการได้มีการพัฒนาและวิวัฒนาการมาจากต่างประเทศ และมีการสอนแบบบูรณาการไปหลายประเทศ สำหรับประเทศไทยเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2496 จนถึงปัจจุบัน แต่ยังไม่มีการบูรณาการอย่างแท้จริง ส่วนใหญ่จะบูรณาการในวิชาและไม่ชัดเจน แต่ในปัจจุบันนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้มุ่งเน้นให้มีการจัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นเด็กเป็นสำคัญ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการตามนโยบายที่ได้วางไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา

ความหมายของการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนแบบบูรณาการไว้หลายทัศนะดังนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544 หน้า 1) ได้ให้ความหมายคำว่าบูรณาการ คือ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ความเข้าใจและทักษะในศาสตร์หรือวิชาต่าง ๆ มากกว่า 1 วิชาไปรวมเข้าด้วยกันภายใต้เรื่องราวโครงการหรือกิจกรรมเดียวกัน เพื่อแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

Lardizabal and Others. (1970: 141) กล่าวว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง ยังผลให้เกิดการพัฒนาในด้านบุคลิกภาพในทุก ๆ ด้าน ผู้เรียนสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อทุกสถานการณ์ การแก้ปัญหานี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความรู้พื้นฐาน การสอนแบบบูรณาการจะให้ความสำคัญกับครูและนักเรียนเท่าเทียมกัน ทำกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกันแบบประชาธิปไตย กาญจนา คุณารักษ์.(2522:21) กล่าวว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง กระบวนการหรือการปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางจิตพิสัย และพุทธิพิสัย หรือกระบวนการหรือการปฏิบัติในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนภาพ ความรู้ เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหา เพื่อให้ชีวิตมีความสมดุล

ดร.วิศรุต เลาะวิถี (อ้างถึงในกัมปงโฟกัส, 2013; 02-17) ได้กล่าวว่า การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง วิธีการสอนโดยนำสิ่งหรือเรื่องที่เกี่ยวข้อมาผสมผสานกัน เพื่อให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้มีความชัดเจน และสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง โดยทั่วไปจะเน้นที่การบูรณาการเทคนิควิธีการสอนโดยใช้หลาย ๆ วิธีผสมผสานกัน และการบูรณาการเนื้อหาสาระวิชาการที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกันนอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความหมายไว้อีกมากมาย อาจ

สรุปได้ว่า การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการสอนหลายวิธี จัดกิจกรรมต่างๆ ในการสอนเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงกัน ตลอดจนมีการฝึกทักษะต่าง ๆ ที่หลากหลาย

ทาบาโบ อัยซี ลูคาน (2534 หน้า 97) ได้กล่าวสรุปว่า บูรณาการในอุดมคติ คือการหลอมรวมเป็นเนื้อหาเดียวกันกลายเป็นวิชาใหม่ ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของวิชาเดิม แต่ประกอบด้วยความคิดรวบยอดและมุมมองในทฤษฎีใหม่

จากความหมายของการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการ หมายถึงการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียน โดยมีการเชื่อมโยงสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันในรูปแบบต่างๆ ทำให้บทเรียนกว้างขวางมากขึ้น และมีความหลากหลายมากขึ้น สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

หลักการและแนวคิดวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

หลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการบูรณาการ เป็นส่วนที่สำคัญของหลักสูตรแบบบูรณาการ การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงหลักของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งมีผู้เสนอแนวคิดไว้ ดังต่อไปนี้

สำลี รักสุทธี และคณะ (2544 : 27-18) ได้เสนอหลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรแบบบูรณาการ ดังนี้ 1. จัดกิจกรรมที่ใช้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย สติปัญญา สังคม และ อารมณ์ 2. ยึดการบูรณาการวิชาเป็นสำคัญ โดยการบูรณาการทั้งภายในวิชาเดียวกันหรือระหว่าง วิชาเชื่อมโยงหรือบูรณาการเข้าด้วยกันให้เป็นความรู้แบบองค์รวม 3. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ปรัชญาหรือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน 4. ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นสำคัญ 5. เน้นกระบวนการควบคู่ไปกับผลงานโดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึง กระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน โดยคำนึงถึงประสิทธิผลของงานด้วย 6. เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและ การติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน 7. เน้นการเรียนรู้อย่างมีความสุขและมีความหมาย 8. เน้นการเป็นคนดีและมีคุณค่า ต่อสังคม ประเทศชาติ เห็นคุณค่าของสรรพสิ่งหรือ ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

วลัย พาณิช (2544 : 167-169) ได้เสนอแนวทางการออกแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการออกเป็น 2 ลักษณะ 1. ลักษณะที่เป็นหัวเรื่อง (Theme) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1.1 การจัดการเรียนการสอนแบบจัดหน่วยบูรณาการ (Integrated Unit) ซึ่งจะต้องมี เนื้อหาและกระบวนการ วิธีการ และเนื้อหาวิชาที่จะบูรณาการตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป 1.2 การจัดการเรียนการสอนแบบมีหัวเรื่อง (Theme) จะไม่มีการบูรณาการเชิง เนื้อหาวิชา เรียกว่า เป็นการบูรณาการแบบหน่วยการเรียนรู้หรือหน่วยรายวิชา 2. ลักษณะที่เป็นโครงการ เป็นการสอนตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป ให้ผู้เรียนสามารถจัดในรูป ของโครงการที่บูรณาการเชื่อมโยงเนื้อหา ความรู้จากหลายหลายวิชาในเรื่องเดียวกัน มอบหมายให้ผู้เรียนทำโครงการร่วมกัน ครูวางแผนการสอนร่วมกัน และกำหนดงานหรือโครงการร่วมกัน กระบวนการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรบูรณาการนั้น จะต้องมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการสอนที่เป็นบูรณาการ (Integrative Teaching Styles) ซึ่งต้องมีวิธีการที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ใช้เทคนิคการเรียนการสอนที่ผสมผสานกัน ฝึกให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบด้วยวิธีสืบสอบ (Inquiry) หรือใช้

วิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving) เน้นการทำงานร่วมกัน มีงานกลุ่มหรืองานเดี่ยวผสมผสานกันไป เน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในประสบการณ์จริง ประสบการณ์การเรียนรู้ควรอยู่ในขอบเขตสมรรถภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงต้องพิจารณาขอบเขตการเรียนรู้ลำดับของเนื้อหาของลักษณะวิชาการรวมทั้งลักษณะของผู้เรียนด้วย และให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง

สรุปได้ว่าประโยชน์ของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงของการเรียนรู้ (Transfer of learning) ความรู้ที่เรียนไปแล้ว จะถูกนำมาสัมพันธ์กับความรู้ที่จะเรียนใหม่ ๆ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้นช่วยจัดเนื้อหาวิชา หรือความรู้ให้อยู่ในลักษณะเหมือนชีวิตจริง คือ ผสมผสานและสัมพันธ์เป็นความรู้ที่อยู่ในลักษณะหรือรูปแบบที่เอื้อต่อการนำไปใช้กับชีวิต ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพและปัญหาสังคมได้ดีกว่าการกระทำหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ

บูรณาการอิสลามศึกษา หมายถึงการสอนศาสตร์สาระอิสลามแบบบูรณาการเป็นการสอนโดยนำสิ่งหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องมาผสมผสานกันเพื่อให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้มีความชัดเจน และสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง โดยทั่วไปจะเน้นที่การบูรณาการเทคนิควิธีการสอนโดยใช้หลาย ๆ วิธีผสมผสานกันไม่ว่าจะเป็นการบูรณาการด้านกิจกรรมกับเนื้อหาสาระ หรือการบูรณาการเนื้อหาสาระวิชาการศาสนาและสามัญที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน

นิพนธ์ โชะเฮง (2548 : ระบบออนไลน์) ได้ให้ความหมายการสอนแบบบูรณาการอิสลามว่า อิสลามานูวัตร์ (Islamization) หมายถึงการประสมประสานระหว่างแนวคิดและวิธีการพัฒนาแบบวิทยาศาสตร์ให้เข้ากับหลักการศาสนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาทาง วัตถุไปพร้อมๆกับการพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณ ซึ่งประกอบไปด้วยหลักศาสนาเพื่อสร้างดุลยภาพ

อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต (2546 : 110-111) ได้กล่าวว่า ความจริงการศึกษาในทัศนะอิสลามนั้นเป็นการศึกษาแบบบูรณาการ ที่บูรณาการทั้งวิชาศาสนาและวิชาการทางโลกเข้าด้วยกัน การกลับสู่ระบบการศึกษาแบบอิสลามที่แท้จริงจำเป็นที่จะต้องสร้างระบบ การศึกษาใหม่ขึ้นมาแบบบูรณาการทั้งสองระบบการศึกษาเข้าด้วยกันอย่างมีระบบกฎเกณฑ์และทั้งสองระบบจะแยกออกจากกันไม่ได้ ไม่ควรมีการแยกวิชาศาสนาออกจากวิชาสามัญหรือแยกวิชาสามัญออกจากวิชาศาสนา เพราะการศึกษาตามทัศนะอิสลามนั้นไม่ได้หมายถึงการศึกษาวิชาอัลกุรอานหรือวิชาศาสนบัญญัติเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึง การศึกษาทุกสาขาวิชาที่สอนตามทัศนะอิสลาม ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการศาสนาอิสลามจึงไม่ใช่รูปแบบใหม่ในยุคต้นๆของประวัติศาสตร์อิสลาม การศึกษาของชาวมุสลิมมีเพียงระบบเดียวที่มีการเรียนการสอนทั้งวิชาการศาสนาและวิชาการทางโลก ในสมัยอับบาซียะห์ก็เช่นเดียวกัน วิชาศาสนาและวิชาสามัญได้รวมอยู่ในหลักสูตรเดียวกัน

ซอลิฮะห์ หะยีสะมะแอ (2552 : 20) กล่าวว่า การบูรณาการอิสลามในทัศนะอิสลาม คือการนำหัวข้อที่สอดคล้องกับอิสลามเข้ามาสอดแทรกในบทเรียน และเปลี่ยนแปลง ความคิดที่ขัดกับหลักการอิสลาม เช่นการสอนวิชาเคมีเรื่องของอะตอม ซึ่งเป็นสิ่งที่เล็กที่สุดไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ต้องใช้กล้องจุลทรรศน์ส่องเช่นเดียวกับความดีของมนุษย์ถึงแม้จะเล็กน้อยก็สามารถเห็นได้ในโลกหน้าดังอายะห์กุรอานที่มีความหมายว่า “ดังนั้นใครก็ตามที่ทำความดีเท่าผงธุลีก็จะได้เห็นมันและใครทำความชั่วเท่าผงธุลีเขาก็จะเห็นมันเช่นกัน”

สรุปการเรียนการสอนแบบบูรณาการอิสลามคือ กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยการรวมหรือเชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจ และทักษะวิชาต่างๆ ทั้งศาสนาและสามัญ มากกว่า 1 วิชาเข้าด้วยกันภายใต้ หน่วยการเรียนรู้

โครงการหรือกิจกรรมร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยมุ่งเน้นให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านอากีเดฮฺ อิบาเดฮฺ และอัคลากของท่านรอซูลุลลอฮฺ ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน

แนวคิดการบูรณาการในประวัติศาสตร์อิสลาม

การศึกษาในอิสลามนั้นเป็นฐานคิดที่สำคัญให้แก่การศึกษาและการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมวิชาความรู้ทางศาสนาและวิชาความรู้ทั่วไปที่จะนำพามนุษย์ไปสู่การพัฒนาตนเองให้มีความประเสริฐที่ดี ที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนของอิสลาม และสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างสันติและมีความสุข

อัล เฆาะซาลีกล่าวว่าเป้าหมายของการศึกษาคือ “การศึกษาต้องเน้นถึงการสร้างบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่สมบูรณ์ อันจะทำให้มนุษย์สามารถแยกแยะระหว่างความดีความชั่ว”(Khan,186:81 อ้างถึงใน อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต,2550 :65)

อัลญามาลีได้นิยามการศึกษาในอิสลามไว้ว่า “การศึกษาในอิสลามคือกระบวนการพัฒนาและเสริมสร้างความเป็นอัจฉริยภาพของมนุษย์ที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ การศึกษาในอิสลามจะเกี่ยวข้องกับมิติของหลักศรัทธาศาสตร์แห่งจริยธรรม การปฏิบัติธรรมเป็นระบบอย่างมีแก่นสาร ศาสตร์ในที่นี้หมายถึงชะรีอะฮฺและศาสตร์อื่นๆที่ได้จากการศึกษาหรือแสวงหา” (Al-Jamali. 1985 : 85 อ้างใน นิเลาะ แวอุเซ็ง 2550 : 49)

การศึกษาในทัศนะอิสลามนั้น เป็นการศึกษาแบบบูรณาการ ที่บูรณาการทั้งวิชาศาสนาและวิชาการทางโลกเข้าด้วยกัน การกลับสู่ระบบการศึกษาแบบอิสลามที่แท้จริงจำเป็นที่จะต้องสร้างระบบการศึกษาใหม่ขึ้นมา ระบบการศึกษาใหม่นี้ต้องเป็นแบบบูรณาการที่บูรณาการทั้งสองระบบการศึกษาเข้าด้วยกันอย่างมีระบบกฎเกณฑ์ และทั้งสองระบบจะแยกออกจากกันไม่ได้ ไม่ควรมีการแยกวิชาศาสนาออกจากวิชาสามัญหรือแยกวิชาสามัญออกจากวิชาศาสนา เพราะการศึกษาตามทัศนะอิสลามนั้นไม่ได้หมายถึงการศึกษาวิชาอัล กุรอาน หรือวิชาศาสนาบัญญัติเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการศึกษาทุกสาขาวิชาที่สอนตามทัศนะของอิสลามในยุคแรก ๆ ของประวัติศาสตร์อิสลาม ท่านศาสตราจารย์ ได้ให้ความสำคัญกับวิชาการสาขาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิชาการทางศาสนาหรือวิชาการทางโลก

หลักคำสอนของอิสลามมีเนื้อหาสาระที่ครอบคลุม ต่อเนื่องและบูรณาการอย่างครบวงจร ดังนั้น การศึกษาในอิสลาม จึงมีอาณาเขตที่ครอบคลุมต่อเนื่องและบูรณาการเช่นเดียวกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ
2. เพื่อศึกษาถึงนโยบายการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ และนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เป็นแบบบูรณาการได้

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. สามารถทราบถึงประวัติความเป็นมาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ
2. สามารถทราบถึงนโยบายการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ
3. สามารถทราบถึงปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ และนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เป็นแบบบูรณาการได้

วิธีดำเนินการวิจัย

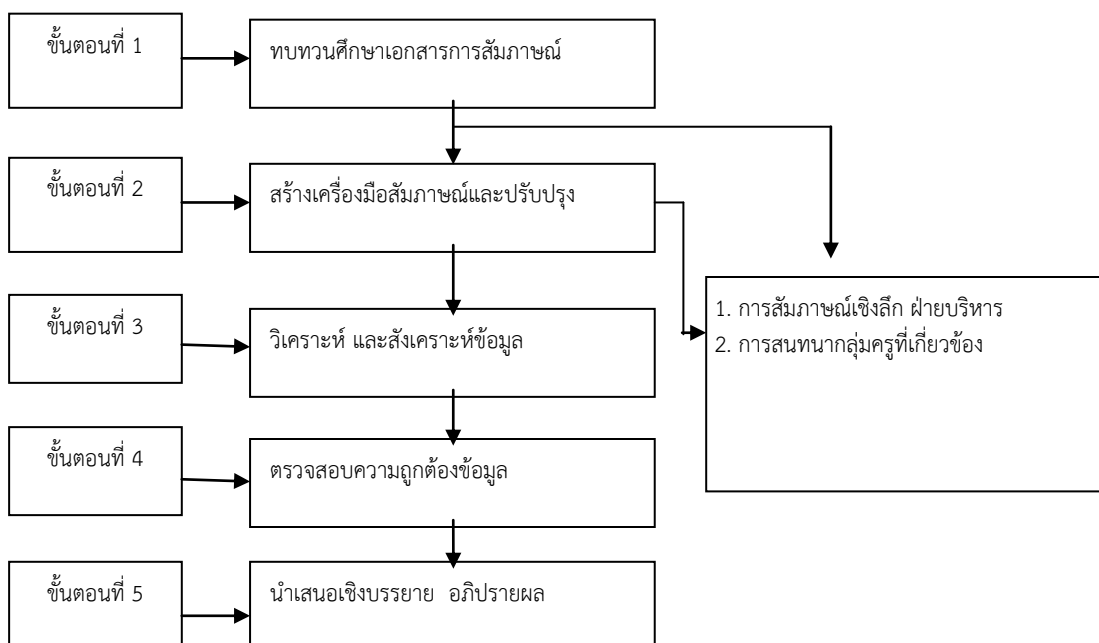
งานวิจัยชิ้นนี้จะใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร และการวิจัยภาคสนาม

ด้านเอกสาร คือ ศึกษาจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ ตำราและเอกสารว่าด้วยการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ

ด้านภาคสนาม

คือการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 โรงเรียน

สรุปขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัยดังแผนภาพต่อไปนี้

ผลการศึกษา

1. จากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างพบว่า มีการรับรู้อย่างเข้าใจในเรื่องของประวัติศาสตร์การเรียนการสอนในรูปแบบอิสลาม
2. นโยบายการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ พบว่าการกำหนดนโยบายที่ส่วนมากจะใช้รูปแบบของการทำกิจกรรมบูรณาการที่ควบคู่กันไป
3. ปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ พบว่าปัญหาส่วนใหญ่มาจากบุคลากร ยังขาดความรู้ความเข้าใจวิธีการบูรณาการ

อภิปราย

1. จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างสัมภาษณ์พบว่าการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการครูผู้สอนรับทราบนโยบายจากผู้บริหาร แต่ยังขาดแนวทางที่จะนำสู่ขั้นตอนการปฏิบัติจริง เนื่องจากยังขาดความเข้าใจและวิธีการดำเนินการ จึงทำให้การปฏิบัติตามนโยบายที่ได้รับไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้
2. การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการนั้นพบว่าครูผู้สอนยังขาดความความรู้ความกระจ่างในด้านทิศทางการดำเนินการสู่การปฏิบัติจริง จึงทำให้เกิดปัญหาในด้านการเรียนการสอนไปคนละแนวทางตามที่ตนถนัดและเข้าใจ ซึ่งในแต่ละสถานศึกษาจึงมีความแตกต่างกันไป
3. ทุกสถานศึกษาอยากได้แนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติจริงที่เป็นต้นแบบเดียวกันและพร้อมที่จะพัฒนาต่อยอดรูปแบบที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้น

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการนั้นพอสรุปภาพรวมดังนี้

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงของการเรียนรู้ (Transfer of learning) ความรู้ที่เรียนไปแล้ว จะถูกนำมาสัมพันธ์กับความรู้ที่จะเรียนใหม่ ๆ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ช่วยจัดเนื้อหาวิชา หรือความรู้ให้อยู่ในลักษณะเหมือนชีวิตจริง คือ ผสมผสานและสัมพันธ์เป็นความรู้ที่อยู่ในลักษณะหรือรูปแบบที่เอื้อต่อการนำไปใช้กับชีวิต ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพและปัญหาสังคมได้ดีกว่า การกระทำหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมเป็นผลรวมจากหลาย ๆ สาเหตุ การที่จะเข้าใจปัญหาใดและสามารถแก้ปัญหา นั้นได้ ควรพิจารณาปัญหาและที่มาของปัญหาอย่างกว้าง ๆ ใช้ความรู้จากหลาย ๆ วิชามาสัมพันธ์กันเพื่อสร้างความเข้าใจใหม่ ๆ ขึ้น ช่วยให้การสอนและการให้การศึกษาที่มีคุณค่ามากขึ้น แทนที่จะเป็นขบวนการถ่ายทอดความรู้หรือสาระแต่เพียงประการเดียว กลับช่วยให้สามารถเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นให้เกิดความคิดรวบยอดที่กระจ่างถูกต้องและให้สามารถปลูกฝังค่านิยมที่ปรารถนาได้ การบูรณาการความรู้ทำให้วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาหรือการสอนเปลี่ยนไปจากเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ไปเป็นเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าและนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ลักษณะภาพรวมดังนี้

1. สถานศึกษามีการรับรู้อย่างเข้าใจในเรื่องของประวัติศาสตร์การเรียนการสอนแบบบูรณาการในรูปแบบอิสลามได้ดี
2. สถานศึกษาสามารถกำหนดนโยบายการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการในรูปแบบของการทำกิจกรรมบูรณาการที่ควบคู่กันไปได้อย่างเป็นรูปแบบ
3. สถานศึกษาสามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการของตนเองได้ตามเป้าหมายและเป็นมาตรฐานที่ทัดเทียมกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยผู้ศึกษามีข้อเสนอรูปแบบการพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบบูรณาการดังนี้

1. ผู้วิจัยขอเสนอหลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรแบบบูรณาการ ดังนี้
1.1 จัดกิจกรรมที่มีเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย สติปัญญา สังคม และ อารมณ์

โดยกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ผู้ศึกษาขอเสนอรูปแบบ คือ การเรียนรู้แบบนี้ ครูจะนำเนื้อหาของวิชาต่างๆ มาสอดแทรกในรายวิชาของตนเองเป็นการวางแผนการสอนในรูปแบบต่างๆ และทำการสอนโดยครูเพียงคนเดียวดังนี้

- นำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นตอนที่กระตุ้นความสนใจเพื่อให้นักเรียนทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งอาจใช้วิธีการให้องค์ความรู้ทั้งสองทาง(ศาสนา-สามัญ) โดยการอภิปราย ชักถาม หรือใช้สื่อประเภทอื่นประกอบ เช่น การนำเอากลุ่มเนื้อหาสาระหลักการศรัทธา(อะกีดะห์)เรื่องของพระองค์ผู้ทรงสร้างกับกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่องของชีวิตกับสิ่งแวดล้อมโดยให้องค์ความรู้แบบเชื่อมโยงระหว่างวิชาศาสนาและวิชสามัญ ผ่านใบความรู้ที่ครูนำมาแจกนักเรียนซึ่งเป็นการสรุปภาพรวมกว้างๆในใบงานและครูก็ลงรายละเอียดขณะอธิบาย คือ สิ่งมีชีวิตที่หลากหลายรอบตัว ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในระบบนิเวศ ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในระดับท้องถิ่น ประเทศ และโลก ปัจจัยที่มีผลต่อการอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยสามารถที่จะเชื่อมโยงถึงหลักศรัทธา(อะกีดะห์)ได้พูดถึงเรื่องต่างๆเหล่านี้ว่าอย่างไร เป็นต้น

-ลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่นักเรียนทำกิจกรรมตามที่ได้นัดหมาย ซึ่งอาจเป็นการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือจากเอกสารจากอินเทอร์เน็ต และใบความรู้ที่ครูจัดเตรียมมาให้

-สรุปเสนอผล เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนนำเสนอผลงานจากกิจกรรมที่ทำไว้ อาจเป็นงานเดี่ยวหรืองานกลุ่ม โดยมีผลสรุปเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันและอาจมีการจัดนิทรรศการแสดงผลงาน

-ประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ครูจะต้องประเมินผลจากกิจกรรมที่ได้ทำไปแล้ว โดยอาจใช้การซักถาม การทดสอบความรู้ที่ได้ รวมทั้งให้ความร่วมมือในขณะที่ทำกิจกรรมร่วมกัน

ลักษณะเด่นของการจัดการเรียนรู้นี้ คือต้องมีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในทุกกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนถึงสิ้นอายุขัย จึงจำเป็นต้องจัดเป็นการเรียนรู้ ทั้งแบบรายวิชา

และการสอนแบบบูรณาการกับวิชาและกิจกรรมอื่นๆทุกโอกาสที่สามารถสอดแทรกได้ จึงจะสามารถเปลี่ยนแปลงและสร้างพฤติกรรมให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตนจนเป็นกิจนิสัย เป็นคนที่พึงประสงค์ของสังคมและอยู่ในกรอบแนวของ อัล อิสลามได้อย่างสมบูรณ์

1.2 ยึดการบูรณาการวิชาเป็นสำคัญ โดยการบูรณาการทั้งภายในวิชาเดียวกันหรือระหว่าง วิชา เชื่อมโยงหรือบูรณาการเข้าด้วยกันให้เป็นความรู้แบบองค์รวม

1.3 ยึดกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

1.4 ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นสำคัญ

1.5 เน้นกระบวนการควบคู่ไปกับผลงานโดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึง กระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพของงานด้วย

1.6 เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและ การติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

1.7 เน้นการเรียนรู้อย่างมีความสุขและมีความหมาย

1.8 เน้นการเป็นคนดีและมีคุณค่า ต่อสังคม ประเทศชาติ เห็นคุณค่าของสรรพสิ่งหรือ ส่วนรวม มากกว่าส่วนตน

2. สถานศึกษาแต่ละสถานศึกษาควรมีการพบปะซึ่งกันและกันให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อทราบถึงปัญหาและสภาพและสิ่งที่จะเกิดขึ้นในการนำไปปรับใช้

3. ควรมีการส่งเสริมให้บุคคลกรมีการอบรมสัมมนา(work shop)ในด้านต่างๆอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

4. ควรมีการตั้งเกณฑ์ในการประเมินผลของแต่ละสถานศึกษาให้มีมาตรฐานที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

5. ควรมีการจัดการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยการจัดจากประสบการณ์ตามแนวคิดของผู้เรียน โดยใช้รูปแบบด้านทักษะการทำงานของผู้เรียน คุณลักษณะของผู้เรียน ความสนใจในการเรียน และศึกษาความคงทนในการเรียนรู้

6. ควรมีการวิจัยตามความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนหลังจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

บรรณานุกรม

- สันติ บุญภิรมย์. 2546. การบริหารงานวิชาการ. ยะลา : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- สันต์ ธรรมบำรุง. 2527. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : กรมการฝึกหัดครู.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2550. คู่มือดำเนินการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการกระจายอำนาจสำหรับครูและศึกษานิเทศก์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542. แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2551. คู่มือการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2551
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2553. แผนการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2552-2559). กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต. 2551. ปรัชญาการศึกษาอิสลาม. วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต. 2550. ประวัติการศึกษาอิสลาม. ปัตตานี: ภาควิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต. 2550. ประวัติการศึกษาอิสลาม. ปัตตานี: ภาควิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี